

ISAAC ASIMOV
FONDACIJA

Nakladnik:

Koncept izdavaštvo j.d.o.o.,
Wickerhauserova 12, Zagreb

Za nakladnika:

Daniel Đurđević

Urednik:

Branko Matijašević

Korektora:

Jelena Pataki

Grafičko oblikovanje:

Blid

Dizajn korica:

Studio 2M

Tisak:

Znanje d. o. o., Zagreb, listopad 2020.

Foundation

Copyright © 1951 by Isaac Asimov

All rights reserved.

Copyright © za hrvatsko izdanje: Koncept izdavaštvo 2020.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije biti objavljen ili pretisnut bez prethodne suglasnosti nakladnika i vlasnika autorskih prava.

ISBN 978-953-8326-12-7 (meki uvez)

Cip zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001073749 (meki uvez).

ISAAC ASIMOV

FONDACIJA

S engleskoga prevela
Nada Mihelčić

KONCEPT
IZDAVAŠTVO

SADRŽAJ

1. DIO	Psihohistorici.	1
2. DIO	Enciklopedisti.	41
3. DIO	Gradski oci.	81
4. DIO	Trgovci.	139
5. DIO	Prinčevi trgovine.	163

1. DIO

PSIHOHISTORICI

1.

HARI SELDON ... rođen 11.988., a umro 12.069. godine galaktičke ere. Te godine se mnogo češće iskazuju preračunate u sada aktualnu fondacijsku eru, tj. živio je od -79. do 1. godine F. E. Rođen u obitelji srednje klase na planetu Helicon, sektor Arcturus (gdje se, prema ne baš vjerodostojnim pričama, njegov otac bavio hidroponskim uzgojem duhana), već je zarana pokazivao začuđujuću vještinu u matematici. O tome postoje bezbrojne anegdote, a neke od njih su i proturječne. Govori se kako je, kad su mu bile dvije godine...

...Svoj najveći doprinos je nedvojbeno dao na području psiho-historike. Seldon ju je začeo tek šačicom nerazrađenih aksioma, a odlazeći ostavio je za sobom detaljno razrađenu statističku znanost...

Najpouzdaniji izvor podataka o detaljima njegova života jest biografija koju je napisao Gaal Dornick, koji se kao mladić upoznao sa Seldonom, dvije godine prije smrti tog velikog matematičara. Priča o tom susretu...

Encyclopaedia Galactica*

ZVAO SE GAAL DORNICK i bio je tek seljačić koji nikada prije nije vidio Trantor. Bolje rečeno, nije ga vidio uživo. Gledao ga je on mnogo puta na hipervideu, a pokatkad i na onim upečatljivim trodimenzionalnim vijestima kad su prenosili carsku krunidbu ili otvaranje zasjedanja Vijeća Galaktike. I, premda je cijelog života živio u svijetu Synnaxu, koji kruži oko neke zvijezde uz rub Plavog Pomaka, on, znate, nije bio potpuno odsječen od civilizacije. U to doba, odsječeno nije bilo nijedno mjesto unutar Galaktike.

* Svi citati iz *Galaktičke enciklopedije* preuzeti su, s dopuštenjem nakladnika Encyclopaedia Galactica iz 116. izdanja, objavljenog 1020. F. E., Terminus.

Tada je u Galaktici bilo gotovo dvadeset i pet milijuna naseljenih planeta i gotovo nijedan od njih više nije plaćao svoje obveze prema Carstvu, čije je sjedište bilo na Trantoru. Nešto takvo se smjelo reći tek zadnjih pedeset godina.

Za Gaala je, bez sumnje, to putovanje bilo vrhunac njegovog mladog znanstveničkog života. Boravio je on i prije u svemiru pa bi mu to putovanje kao takvo malo značilo. Doduše, ranije je putovao samo na onoj neznatnoj udaljenosti do Synnaxovog jedinog satelita, kako bi prikupio podatke o mehaničkim silama meteorskih skupina koji su mu trebali za pisanje doktorata, no sva putovanja svemirom su ista, bez obzira putuje li se pola milijuna kilometara ili isto toliko svjetlosnih godina.

Jedino se bio malo skamenio za vrijeme Skoka kroz hiperprostor, tog fenomena s kojim se ne susreće tijekom jednostavnih interplanetarnih putovanja. Taj Skok je bio, a vjerojatno će to zauvijek i ostati, jedini praktičan način međuzvezdanih putovanja. Uobičajena svemirska putovanja mogla su se odvijati brzinom ne većom od brzine svjetlosti (radi se o trunčici znanja koje je pripadalo među ona rijetka za koja se znalo još od već zaboravljenog osvita ljudske povijesti), ali to bi, čak i između dva susjedna nastanjena sustava, značilo godine putovanja. Kroz hiperprostor, to nezamislivo područje što nije ni prostor ni vrijeme, ni tvar ni energija, ni nešto ni ništa, moglo se prijeći uzduž Galaktike u najmanjim djelićima vremena.

Gaal je s nervozom u želucu iščekivao prvi od tih Skokova, no pokazalo se kako to nije ništa, tek negdje unutra osjetio je slabašan udar koji je prestao prije negoli je i mogao biti siguran da ga je osjetio. To je bilo sve.

A nakon toga, bio je tu samo brod, dugačak i blještav, sjajan proizvod dvanaest tisuća godina dugog napretka Carstva. I on, sa svojim netom postignutim doktoratom matematike i pozivom velikog Harija Seldona da dođe na Trantor i pridruži se golemom i pomalo tajanstvenom Seldonovom Projektu.

Razočaran Skokom, Gaal je sad očekivao onaj prvi pogled na Trantor. Odlazio je u prostoriju namijenjenu razgledavanju. Čelični su kapci uvijek bili podignuti u najavljeno vrijeme i on bi već bio tamo, motreći hladan sjaj zvijezda, uživajući u nevjerojatnim rojevima zvjezdanih jata koji su bili poput golemih nakupina krijesnica

zauvijek zaustavljenih u pokretu. Jednom se bio pojavio hladan bijelo-plavi dim plinovite međuzvjezdane prašine, udaljen od broda ni pet svjetlosnih godina, šireći se preko prozora poput nekog udaljenog mlijeka, dajući prostoriji neki ledeni ugođaj i nestavši dva sata poslije, nakon sljedećeg Skoka.

Sunce Trantora je na prvi pogled bilo tek sitna mrvica, gotovo izgubljena u mirijadi isto takvih, a moglo ga se raspoznati tek kada ga je brodski vodič pokazao. Tu, u centru Galaktike, zvijezde su bile gusto zbijene. Ali sa svakim sljedećim Skokom ono je sjalo sve sjajnije, zastirući druge, čineći ih sve bljeđim i manjim.

Došao je neki časnik i objavio: – Ostatak puta će prostorija za razgledavanje biti zatvorena. Pripremite se za slijetanje.

Gaal ga je slijedio, grabeći rukav bijele uniforme na kojoj je bio znak svemirskog broda i sunca, amblem Carstva.

– Bi li bilo moguće da me ostavite ovdje? – upitao je. – Želio bih vidjeti Trantor.

Čovjek se osmjehnuo, pa on malo porumeni. Činilo mu se da je govorio provincijskim naglaskom.

– Ujutro ćemo se spustiti na Trantor – rekao je časnik.

– Htio sam reći kako ga želim vidjeti iz svemira.

– Oh, žao mi je, moj mladiću. Kad bi ovo bila svemirska jahta, mogli bismo to nekako srediti. No spuštati ćemo se spiralno uz sunce. Sigurno ne biste željeli istovremeno oslijepiti, zadobiti opekotine i nastradati od zračenja, zar ne?

Gaal se uputio iz dvorane.

Časnik vikne za njim: – Mali, Trantor bi ionako izgledao tek kao siva mrlja. Kad dođeš na Trantor, uplati si izlet u svemir. Takvi izleti nisu skupi.

Gaal se okrene i pogleda ga: – Hvala vam lijepa.

Bilo je djetinjasto osjećati razočaranje, no djetinjasto ponašanje obuzima odrasle gotovo jednako prirodno kao i djecu i Gaal je osjećao kako mu se grlo stegnulo. Nikada nije vidio kako se Trantor prostire pred njim u svoj svojoj nevjerojatnosti, golem poput života, a nije očekivao da će morati još čekati na to.

2.

SLIJETANJE JE BILO POPRAĆENO mješavinom zvukova. Čulo se udaljeno zviždanje kroz atmosferu koju je zasjekao i kroz nju prošao metal broda. Čulo se postojano brektanje postrojenja koje se borilo s temperaturom nastalom trenjem, i sporije, duboko brundanje motora koji su usporavali kretanje broda. Čuli su se i glasovi muškaraca i žena okupljenih u prostorijama za iskrcavanje, te škripa dizalica koje su podizale prtljagu, poštu i ostali teret uzduž broda, odakle će se poslije maknuti na platforme za istovar.

Gaal je osjetio lagan drhtaj koji je ukazivao na to da se brod više ne kreće posve neovisno. Već je satima sila broda uzmicala pred gravitacijom planeta. Tisuće putnika strpljivo su sjedile u prostorijama određenim za iskrcavanje koje su se pomalo ljuljale popuštajući i nastojeći se prilagoditi promjeni gravitacijske sile. Sada su polako puzili niz zakrivljenu rampu prema prostranim, široko otvorenim komorama za dekompresiju.

Gaal je imao malo prtljage. Stajao je za pultom koji se brzo i vrlo vješto otvarao i zatvarao propuštajući putnike. Njegova je viza bila pregledana i na nju je bio udaren žig. On sam nije na to obraćao pozornost.

Ovo je bio Trantor! Činilo mu se da je tu zrak nešto gušći i gravitacija malo veća nego na njegovom rodnom planetu Synnaxu, no na to bi se mogao naviknuti. Pitao se bi li se mogao priviknuti na sve te goleme proporcije.

Pristanišna je zgrada bila zaista golema. Krov joj se gotovo gubio u visini. Gaal je gotovo mogao zamisliti kako bi se i ispod visine krova mogli stvarati oblaci. Nije mogao vidjeti susjedni zid; samo ljudi, pultovi i podovi koji su se stapali i nestajali u daljini.

Čovjek za pultom se opet oglasio. Zvučao je nervozno: – Pomaknite se, Dornick. – Morao je otvoriti vizu i opet je pogledati prije no što se prisjetio imena.

– Gdje... gdje... – upita Gaal.

– Taksiji su desno pa treća lijevo – reče čovjek za pultom, trznuvši palcem u tom smjeru.

Gaal se pomaknuo, spazivši visoko gore, naizgled ni na što pričvršćen treptav natpis “Taksiji za sva odredišta”.

Čim je Gaal otišao, iz gomile se izdvojila jedna osoba i ustavila se pred pultom. Onaj čovjek za pultom podigne pogled i kratko klimne. Osoba mu uzvrati klimanjem i uputi se za mladim imigrantom.

Stigne na vrijeme da čuje Gaalovo odredište.

Gaal se zatekne čvrsto pritisnut na ogradu.

Na maloj je pločici pisalo supervizor. Čovjek na kojeg se ta oznaka odnosila nije ni podigao pogled. – Kamo? – upitao je.

Gaal je oskudijevao u novcu, no radilo se o ovoj jednoj noći, a onda će već dobiti zaposlenje. Potrudio se da mu glas zvuči nonšalantno: – U neki dobar hotel, molim vas.

Supervizor nije bio nimalo impresioniran: – Svi su oni dobri. Recite mi ime nekog hotela.

– Onaj najbliži – očajnički reče Gaal.

Supervizor je pritisnuo neko dugme. Na podu se pojavila tanka traka svjetla, vrludajući među ostalim crtama koje su, žarke ili prigušene, bile u najrazličitijim bojama i nijansama. U Gaalove je šake bila gurnuta karta koja je prigušeno svjetlucala.

– Jedno cijelo, dvanaest – zatraži supervizor.

Gaal je prtljao oko kovanica: – Kuda moram ići?

– Slijedite ovo svjetlo. Sve dok se budete kretali u dobrom smjeru, karta će ovako svjetlucati.

Gaal podigne pogled i krene. Na stotine ljudi se vuklo slijedeći po beskrajnom tlu svoje individualne crte, ugibajući se i izmičući na raskrižjima, kako bi stigli svatko na svoje odredište.

Njegova vlastita crta je završila. Neki čovjek u kričavoj, novoj plavo-žutoj odori, izrađenoj od sjajnog plastotekstila koji se nije prljao,

posegne kako bi ponio njegove dvije torbe. – Direktna linija za Luxor – rekao je.

To je čuo onaj koji je slijedio Gaala. Čuo je i kako Gaal odgovara: – U redu – a onda ga je promatrao kako ulazi u zaobljeno vozilo.

TAKSI SE ODMAH PODIGAO. Gaal je zurio kroz zakrivljen prozor, diveći se tom osjećaju slobodnog leta unutar zatvorenog vozila pa se instinktivno čvrsto držao za stražnji dio vozačevog sjedala. Ona beskrajnost prostora sada se smanjila i ljudi su izgledali poput mrava koji se kreću nasumice. Taj se prizor sve više smanjivao i konačno ostao negdje otraga.

Ispred vozila je sada bio zid. Počinjao je visoko u zraku i širio se prema gore, sve dokle je pogled dopirao. Bio je sav prošaran rupama koje su bile ulazi u tunele. Gaalov taksi se usmjeri prema jednoj od njih i zađe u tunel. Gaal se na trenutak zapitao kako je njegov vozač odabrao baš taj od svih tih otvora.

Sada je tu bila samo tmina čiju su monotoniju prekidali tek kratki bljeskovi signalnih svjetala kraj kojih su prolazili. Zrak je bio ispunjen zvukom kojeg je stvarala brzina kojom su se kretali.

Kočenje natjera Gaala da se nagne naprijed i tada taksi izađe iz tunela i ponovno se spusti na tlo.

– Hotel Luxor – posve nepotrebno objasni vozač. Pomogao je Gaalu oko prtljage, u vrlo poslovnoj maniri prihvatio napojnicu, pokupio nekog putnika koji je tu čekao i počeo se opet uspinjati.

A tijekom svega ovog, od trenutka kad su napustili svemirski brod, nije se vidio ni tračak neba.

3.

TRANTOR ... Početkom trinaestog milenija ta je tendencija dosegla vrhunac. Kako je tijekom stotina generacija bio centar u kojem je bila smještena vlada Carstva, u središnjem predjelu Galaktike, među najgušće naseljenim i industrijski najrazvijenijim svjetovima cijelog sustava, teško da je i mogao ne biti i najnapučenije i najbogatije područje koje je ljudski rod ikada vidio. Njegov urbanizam, koji se kontinuirano razvijao, konačno je dosegnuo vrhunac. Sveukupna kopnena površina Trantora, koja se protezala na 195,000.000 četvornih kilometara, bila je jedan grad. Njegovo je stanovništvo, kad je bilo najbrojnije, dobro premašilo četrdeset milijardi. Ta se golemu populacija gotovo u potpunosti posvetila obavljanju administrativnih poslova za potrebe Carstva, a ipak ih je bilo premalo za složenost tog zadatka. (Tu se treba prisjetiti kako je, pod nemotiviranim vodstvom posljednjih careva, upravo ta nemogućnost valjanog obavljanja administrativnih poslova za Galaktičko carstvo bila značajan čimbenik konačnog pada.) Iz dvadeset poljoprivrednih svjetova su flote od desetaka tisuća svemirskih brodova svakodnevno dovozile proizvode namijenjene blagovaonicama Trantora.

Takva ovisnost o vanjskim svjetovima, vezana ne samo za hranu nego i sve druge stvari nužne za život, činila je Trantor sve osjetljivijim, a mogućnost osvajanja opsadom. Tijekom posljednjeg milenija Carstva, bezbrojni su ustanci utjecali na to da car za carem bude itekako svjestan ove činjenice pa se gotovo cjelokupna politika Carstva svodila na zaštitu te tako bolne točke Trantora.

Encyclopaedia Galactica

GAAL NIJE BIO siguran sjaji li sunce; štoviše, nije znao ni je li dan ili noć. Bilo mu je neugodno pitati. Činilo se da cijeli planet živi ispod metala. Obrok koji je upravo pojeo imao je naljepnicu na kojoj je

pisalo da je to objed, no bilo je mnogo planeta koji se, ako im to nije odgovaralo, nisu obazirali na ritam izmjene dana i noći. Brzina kojom su se planeti okretali oko svoje osi bila je vrlo različita, a on nije znao kojom se brzinom okreće Trantor.

Najprije je s mnogo entuzijazma slijedio oznake koje su vodile prema “sobi sunca”, ali je otkrio kako je to tek prostorija u kojoj je smješten solarij za sunčanje pod umjetnim zrakama. Razmislivši malo, vratio se u glavno predvorje Luxora.

– Gdje mogu kupiti kartu za razgledavanje planeta? – upitao je čovjeka na recepciji.

– Ovdje.

– Kada se kreće?

– Upravo ste zakasnili. Sljedeći izlet je sutra. Kupite sada kartu pa ću vam rezervirati mjesto.

– Oh! – Sutra bi bilo prekasno. Sutra je već morao biti na Sveučilištu. – Postoji li možda kakav toranj za razgledavanje... ili nešto slično. Mislim, nešto na otvorenom – upitao je.

– Naravno. Ako želite, mogu vam i za to prodati kartu. Ali radije pričekajte dok provjerim pada li kiša. – Pritisnuo je neki kontakt i mliječnobijelim ekranom su potekla slova. Gaal je čitao zajedno s njim.

– Vrijeme je dobro – reče recepcionar. – Kad malo bolje razmislim, čini mi se da je sada sušni period. – A onda razgovorljivo doda: – Mene ta situacija vani uopće ne zanima. Prošle su tri godine otkad sam zadnji put bio na otvorenom. Znae, kad to jednom vidite onda se više nema što vidjeti... izvolite svoju kartu. Tamo otraga je poseban lift. Na njemu piše “za toranj”. Idite tim liftom.

To je dizalo bilo od one novije vrste koja se koristila repulzijom. Gaal je ušao, a za njim su ušli i drugi. Čovjek koji je upravljao liftom pritisne kontakt. Kad je gravitacija dosegla nulu, Gaal je na trenutak osjetio kao da je u zraku, a onda je opet dobio neku malu težinu dok se lift ubrzano uspinjao. Uslijedilo je kočenje i Gaalove su se noge odigle s tla. Nehotice je vrisnuo.

Čovjek koji je upravljao dizalom povikne: – Podvucite stopala ispod prečke. Zar ne znate čitati?

Ostali su bili učinili tako i sada su se smješkali gledajući ga kako se grozničavo i bezuspješno pokušava spustiti niz stjenku lifta. Njihove cipele su bile podvučene ispod dvije kromirane cijevi koje su, paralelne i razmaknute kakvih pola metra, bile pričvršćene za pod. Pri ulazu ih je zapazio, no nije se na njih obazirao.

Tada se pojavi neka ruka i povuče ga dolje.

Jedva je prošaptao riječi zahvale, a lift se već zaustavio.

Izašao je na otvorenu terasu što se kupala u blještavoj svjetlosti od koje su ga zaboljele oči. Onaj čovjek koji mu je u liftu pružio ruku stajao je sad iza njega.

– Tu ima mnogo mjesta za sjedenje – ljubazno je rekao taj čovjek.

Gaal zatvori usta koja su mu bila širom otvorena pa odgovori: – Čini se da je tako. – Automatski je krenuo prema sjedalima, a onda zastade.

– Ako nemate ništa protiv, radije bih na trenutak stao uz ogradu. Želim malo gledati.

Čovjek mu dobroćudno mahne, a Gaal se naslonio na ogradu koja je dosizala do visine ramena. I uživao u panorami.

Nije mogao vidjeti tlo. Ono se izgubilo pod sve većim i kompleksnijim građevinama koje su podigli ljudi. Nije bilo drugog obzorja do onog gdje je metal doticao nebo protežući se u gotovo identičnom sivilu i on je znao da tako izgleda cijelo kopno ovog planeta. Jedva se i mogao zapaziti ikakav pokret – tek je poneka letjelica dokono lebdjela na nebu, ali on je znao da se sav onaj gusti promet s milijardama ljudi odvija dolje, ispod te metalne opne ponad svijeta.

Nije se moglo vidjeti zelenilo; nije bilo zelenila ni zemlje ni ikakvog života osim ljudi. Nejasno je znao da negdje na ovom svijetu postoji Palača carstva, smještena usred gotovo dvjesto i šezdeset četvornih kilometara prirodne zemlje, zelenila stabala, s cvijećem u svim duginim bojama. Bio je to malen otok usred oceana čelika, no to se odavde gdje je sada stajao nije moglo vidjeti. To je moglo biti udaljeno i šesnaest tisuća kilometara. Nije znao koliko.

Već je odavno trebao obaviti ovo putovanje!

Glasno je uzdahnuo i konačno shvatio da je napokon na Transtoru, tom planetu koji je bio centar cijele Galaktike i sama jezgra

ljudskog roda. Nije zamijetio ništa od njegovih nedostataka. Nije vidio nijedan brod s hranom kako se spušta. Nije bio svjestan te tanane žile o kojoj je ovisila veza četrdeset milijardi njegovih stanovnika s ostatkom Galaktike. Jedino je bio svjestan koliko je silno djelovanje čovjeka, tog posvemašnjeg i gotovo odvratnog konačnog osvajanja jednog svijeta.

Odmaknuo se, pomalo odsutnog pogleda. Njegov prijatelj iz lifta rukom mu je pokazivao na sjedalo pokraj sebe i Gaal sjedne.

Čovjek se osmjehnuo: – Zovem se Jerril. Prvi put ste na Trantoru?

– Da, gospodine Jerril.

– To sam i mislio. Jerril mi je ime, a ne prezime. Ako imate pjesničku ćud, Trantor vas osvoji. Pa ipak, Trantorci nikada ne zalaze ovamo. Ne vole to. Ide im na živce.

– Na živce? Ušput rečeno, zovem se Gaal. Zašto bi im to išlo na živce? Ovo je veličanstveno.

– To je stvar subjektivne prosudbe. Ako si rođen u pregrađenom dijelu sobe i odrastaš u hodniku, radiš u ćeliji, a dopuste provodiš u pretrpanom solariju, onda ti dolazak ovamo, gdje nema ničeg osim neba iznad tebe, može izazvati živčani slom. Kad djeca navrše pet godina, sile ih da jednom godišnje dolaze ovamo. Ne znam ima li od toga ikakve koristi. Djeci pak nikad toga dosta, stvarno, prvih nekoliko puta deru se tu gotovo do histerije. Trebali bi dolaziti jednom tjedno i to čim se odbiju od sise.

– Naravno, to zapravo uopće nije važno – nastavio je. – Što ako i nikada ne izađu? Sretni su i tamo dolje i upravljaju Carstvom. Što misliš, Gaale, koliko smo visoko ovdje?

– Osamsto metara? – odgovori Gaal, pitajući se zvuči li to naivno.

Mora da je zvučalo upravo tako jer se Jerril malo smijuckao: – Ne, – odgovorio mu je – samo stotinu i pedeset metara.

– Molim? Pa dizalu je trebalo oko...

– Znam. No većina tog vremena je potrebna tek da se dosegne razina tla. Trantor je izbušen tunelima dubljim od tisuću i petsto metara. To ti je poput sante leda. Devet desetina se ne vidi. Već su

zašli i po nekoliko kilometara u tlo ispod oceana, sve uzduž obale. Zapravo smo već tako duboko dolje da se možemo koristiti razlikom u temperaturi koja vlada na samoj površini i nekoliko kilometara dublje, pa iz toga crpimo potrebnu energiju. Jesi li to znao?

– Ne, mislio sam da koristite atomske generatore.

– Nekad smo ih koristili, ali ovo je jeftinije.

– Mogu misliti.

– Kako ti se sve to čini? – Na trenutak je dobroćudnost ovog čovjeka prešla u pronicljivost. Doimao se gotovo lukavo.

Gaal se spetljao. – Ovo je veličanstveno – ponovio je.

– Ovdje si na dopustu? Putovanju? Razgledavanju?

– Baš i ne. Oduvijek sam želio posjetiti Trantor, no došao sam prvenstveno zbog posla.

– Da?

Gaal se osjeti obveznim bolje pojasniti: – Na projektu doktora Seldona na Sveučilištu Trantor.

– Gavrana Seldona?

– Ma ne. Onaj na kojeg ja mislim je Hari Seldon... psihohistorik Seldon. Ne znam nikakvog Gavrana Seldona.

– I ja mislim na tog Harija. Zovu ga Gavran. Znaš, to je u žargonu. On stalno pretkazuje katastrofu.

– Da? – Gaal je bio iskreno zapanjen.

– Sigurno, pa moraš to znati. – Jerril se nije osmjehivao – Dolaziš raditi za njega, zar ne?

– Pa da. Ja sam matematičar. Zašto on pretkazuje katastrofu? Kakvu vrst katastrofe?

– A što misliš kakvu vrst?

– Bojim se da nemam pojma. Čitao sam članke koje su doktor Seldon i njegova skupina objavili. Odnose se na teoriju matematike.

– Da, oni koje su objavili.

Gaala je ovo iznerviralo: – Mislim da ću sada poći u svoju sobu. Vrlo mi je drago što smo se upoznali.

Jerril mu je na odlasku nezainteresirano mahnuo rukom.

U svojoj sobi Gaal je zatekao nekog čovjeka koji ga je čekao. Na trenutak je bio previše zaprepašten da bi izrekao ono neizbježno: – Što vi tu radite?

Čovjek je ustao. Bio je star i gotovo ćelav, a hodao je šepajući, no oči su mu bile modre i bistre.

– Ja sam Hari Seldon – rekao je, trenutak prije nego je Gaalov konfuzni mozak stigao usporediti to lice s licem koje je mnogo puta vidio na slikama.

4.

PSIHOHISTORIKA ... Gaal Dornick je, koristeći matematički koncept, definirao psihohistoriku kao onu granu matematike koja se bavi reakcijom ljudskih skupina na zadane društvene i ekonomske uvjete.

... Sve te definicije sadrže u sebi pretpostavku da je skupina ljudi o kojoj se radi dovoljno velika za valjanu statističku obradu. Ta nužna veličina takve skupine mogla bi se odrediti Seldonovim Prvim teoremom koji... Sljedeća nužna pretpostavka je da takva skupina ljudi nije svjesna da je predmetom psihohistoričke analize, kako bi njezine reakcije bile posve slučajne...

Osnova za valjanu psihohistoriku leži u razvoju Seldonovih funkcija koje pokazuju svojstva sukladna onima iz takvih društvenih i ekonomskih snaga kao...

Encyclopaedia Galactica

– DOBAR DAN, gospodine – rekao je Gaal. – Ja... ja...

– Želite reći da smo se trebali naći tek sutra? U normalnim okolnostima bi i bilo tako. No radi se o tome da, ako se želimo poslužiti vašim uslugama, moramo djelovati brzo. Stalno je sve teže i teže regrutirati nove ljude.

– Ne razumijem, gospodine.

– Gore, na tornju za razgledavanje, razgovarali ste s nekim čovjekom, zar ne?

– Da. Ime mu je Jerril. Ne znam ništa više o njemu.

– Njegovo ime ne znači ništa. On je agent Službe javne sigurnosti. Slijedio vas je iz zračne luke.

– Ali zašto? Bojim se da sam vrlo zbunjen.

– Zar vam taj čovjek na tornju nije rekao ništa o meni?

Gaal je oklijevao: – Spominjao vas je kao Gavrana Seldona.

– Je li rekao zašto?

– Rekao je kako predviđate katastrofu.

– I predviđam. Što za vas znači Trantor?

Činilo se da svakoga zanima njegovo mišljenje o Trantoru. Gaal se osjeti nesposobnim izreći išta osim jedne jedine riječi: – Veličanstven.

– To ste rekli bez ikakvog razmišljanja. A što je s psihohistorikom?

– Nije mi palo na pamet da je primijenim na taj problem.

– Prije nego nas dvojica završimo, mladiću, naučit ćete primjenjivati psihohistoriku na sve probleme... kao uobičajen način promatranja. – Seldon izvuče iz vrećice za pojasom svoj kalkulator. Ljudi su govorkali kako jednog takvog drži i pod jastukom, za trenutke kad ga muči nesаница. Siva, sjajna površina kalkulatora bila je već malo izlizana od čestog korištenja. Seldonovi žustri prsti osuti staračkim pjegama letjeli su po tvrdom plastičnom okviru. Na zelenoj pozadini zasvijetlili su crveni simboli.

– Predstavlja li ovo sadašnje stanje Carstva? – upitao je.

Čekao je.

Gaal konačno izjavi: – To sasvim sigurno nije potpun prikaz.

– Ne, nije potpun – složio se Seldon. – Drago mi je što moje riječi ne prihvaćate slijepo. Ipak, to je neka aproksimacija koja će poslužiti za ilustriranje te pretpostavke. Prihvaćate li to?

– Da, s tim da kasnije mogu verificirati devijacije te funkcije
– Gaal je oprezno nastojao izbjeći moguću zamku.

– Fino. Dodajte tome već poznatu vjerojatnost atentata na cara, pobune protiv namjesnika, i sada tako učestale periode depresije gospodarstva, silaznu putanju istraživanja planeta, pa...

Nastavio je. Sa svakim novim čimbenikom kojeg je spomenuo, pod njegovim je prstima oživio nov simbol i stapao se s osnovnom funkcijom koja se širila i mijenjala.

Gaal ga je samo jednom zaustavio: – Ne vidim valjanost postavki tih transformacija.

Seldon mu ih pokaže ponovno.

– Ali to je dobiveno s pomoću socio-operacije koja je zabranjena – izjavi Gaal.

– Dobro. Brzi ste, ali još ne dovoljno brzi. U ovakvim relacijama to nije zabranjeno. Pustite da to učinim širenjem funkcije.

Postupak je sada trajao mnogo duže, a kad je završio, Gaal sa štovanjem izjavi: – Da, sada razumijem.

Konačno se Seldon zaustavio: – Ovo je Trantor kakav će biti za pet stoljeća. Kako ćete to interpretirati? Ha? – Nagnuo je glavu na stranu i čekao.

Gaal s nevjericom izjavi: – Potpuna destrukcija! Ali... ali to je nemoguće. Trantor nije nikada bio...

Seldona ispuni ono intenzivno uzbuđenje čovjeka kojem je ostarjelo samo tijelo. – Dajte, dajte. Vidjeli ste kako smo do toga došli. Pretočite to u riječi. Pustite na trenutak simbolizam na stranu.

– Kako se Trantor sve više specijalizirao, postajao je sve ranjiviji, – rekao je Gaal – sve nesposobniji da se obrani. I dalje, kako je sve više i više postajao administrativnim centrom Carstva, postajao je i sve značajnije uporište. I dok biva sve nesigurnije tko će naslijediti carski tron, a neprijateljstvo među velikim obiteljima jača, društvena odgovornost nestaje.

– Otprilike tako. A kolika je, izraženo brojkama, vjerojatnost totalne destrukcije tijekom sljedećih pet stoljeća?

– Ne bih to znao reći.

– Ma sigurno znate to izračunati.

Gaal osjeti da je pod pritiskom. Nije mu bio ponudio kalkulator. Držao mu ga je na tridesetak centimetara od očiju. Brzo je računao i osjetio kako mu se čelo znoji.

– Oko 85 %? – rekao je.

– Nije loše, – izjavi Seldon, napućivši donju usnicu – ali nije ni dobro. Točan broj je 92,5 %.

– I tako vas zovu Gavran Seldon? Nikada nisam u časopisima vidio to ime – izjavi Gaal.

– Pa naravno da niste. Takve se stvari ne mogu tiskati. Zar mislite da bi Carstvo moglo na takav način pokazati svoju krhkost

i slabost? Psihohistorika to vrlo jasno pokazuje. Ali neki od naših rezultata su nekako “procurili” među aristokraciju.

– To nije dobro.

– Ne znači. Sve je to uzeto u obzir.

– A je li to razlog zbog kojeg sam sada pod prismotrom?

– Da. Sve u vezi s mojim projektom se ispituje.

– Jeste li vi, gospodine, u opasnosti?

– O, da. Vjerojatnost da će me smaknuti je 1,7 %, ali to, naravno, neće zaustaviti rad na projektu. I to smo bili uzeli u obzir. No to nije važno. Pretpostavljam da ćete sutra doći k meni na Sveučilište.

– Sigurno ću doći – rekao je Gaal.

5.

SLUŽBA JAVNE SIGURNOSTI ... Nakon ubojstva Cleona I., posljednjeg iz obitelji Entun, ojačale su aristokratske klike. Tijekom stoljeća nestabilnosti i neizvjesnosti Carstva one su, u načelu, bile element reda. Najčešće pod kontrolom velikih obitelji Chen i Divart, degenerirale su u slijepo sredstvo kojim se održavao status quo... Posve su nestale tek nakon ubojstva zadnjeg snažnog cara, Cleona II. Prvi šef ove Službe...

... Početak slabljenja Službe mogao bi se nekako smjestiti u vrijeme sudskog procesa protiv Harija Seldona, dvije godine prije početka ere Fondacije. Spomenuti proces opisan je u Dornickovoj biografiji Harija Seldona...

Encyclopaedia Galactica

GAAL NIJE ODRŽAO svoje obećanje. Sljedećeg ga je jutro probudilo prigušeno zujanje. Kada se javio, začuo je glas recepcionara koji ga je, onoliko tiho, pristojno i s tonom isprike koliko je to bilo moguće, obavijestio da mu je, po naredbi Službe javne sigurnosti, određen pritvor.

Gaal je požurio do vrata i shvatio da su zaključana. Mogao se samo odjenuti i čekati.

Došli su po njega i odveli ga nekamo, no to je još uvijek bio pritvor. Ispitivali su ga vrlo ljubazno. Sve je bilo jako civilizirano. Objasnio im je da je on provincijalac sa Synnaxa, da je pohađao te i te škole, a tog i tog datuma je doktorirao matematiku. Podnio je molbu da se zaposli među osobljem doktora Seldona i molba je bila prihvaćena. Po tko zna koliko put im je već govorio sve te detalje, i po tko zna koji put su se oni iznova vraćali na pitanje kako se on pridružio Seldonovom Projektu. Kako je saznao za to, koje je

dužnosti trebao obavljati, kakve tajne naputke je primio, o čemu se zapravo radi?

Odgovorio je da ne zna. Nije primio nikakve tajne naputke. On je samo znanstvenik i matematičar. Politika ga ne zanima.

A tada onaj koji ga je uljudno ispitivao konačno upita: – Kada će Trantor biti razoren?

Gaal je oklijevao – Iz vlastitih spoznaja to ne bih mogao reći.

– Biste li mogli iz nečijih tuđih?

– Kako bih mogao govoriti u nečije ime? – Osjetio je kako mu je vruće, strašno vruće.

Onaj koji ga je ispitivao upita: – Je li vam itko govorio o takvom uništenju, spominjao neki rok?

Kako je mladić oklijevao, on nastavi: – Slijedili smo vas, doktore. Bili smo u zračnoj luci kad ste došli i, naravno, mogli smo prisluškovati vaš razgovor s doktorom Seldonom.

– Onda znate što on misli – rekao je Gaal.

– Možda. Ali mi bismo to rado čuli od vas.

– On misli da će Trantor biti uništen u roku od pet stoljeća.

– Je li to... hm... matematički dokazao?

– Da, dokazao je – uzvratio je pomalo prkosno.

– Pretpostavljam da vjerujete kako je ta... hm... matematika točna?

– Ako dr. Seldon tako kaže, onda je to točno.

– Doći ćemo mi opet.

– Čekajte! Imam pravo na odvjetnika. Kao građanin Carstva zahtijevam svoja prava.

– Imat ćete ih.

I dobio ih je.

Konačno se pojavio neki visok čovjek, čovjek čije je lice izgledalo kao da je sazdano od samih vertikalnih linija i tako usko da se čovjek morao zapitati ima li tu dovoljno prostora za osmijeh.

Gaal podigne pogled. Osjećao se zbrkano i malodušno.

– Zovem se Lors Avakim – rekao je čovjek. – Dr. Seldon me poslao da vas zastupam.

– Zaista? E pa onda slušajte. Zahtijevam trenutačni apel caru. Ovdje su me zadržali bez razloga. Nevin sam u vezi sa svim tim, s *bilo čime*. – Ispružio je ruke, dlanovima okrenutim prema dolje. – Morate mi odmah srediti da me car sasluša.

Avakim je pažljivo praznio neki tanani fascikl, bacajući njegov sadržaj na pod. Da Gaal nije bio toliko živčan, prepoznao bi Cello-met formulare, tanak metal nalik na traku, prilagođene da stanu u nevelik prostor neke ampule. A zapazio bi i džepni diktafon.

Avakim, koji nije obraćao pozornost na ovaj Gaalov ispad, konačno podigne pogled. – Služba će, naravno, prisluškivati ovaj naš razgovor – rekao je. – To je protuzakonito, no oni će to svejedno učiniti.

Gaal je škripao zubima.

– Međutim, – Avakim se oprezno spustio na stolac – ovaj diktafon na stolu... koji je i po izgledu i po funkciji najobičniji kazetofon... ima i dodatno svojstvo da potpuno blokira sprave za prisluškivanje. A oni to neće odmah primijetiti.

– Onda mogu govoriti?

– Naravno.

– Želim saslušanje pred carem.

Avakim se hladno nasmiješio pa se pokazalo da je na njegovom uzanom licu ipak bilo dovoljno prostora za osmijeh. Obrazi su mu se naborali i stvorili taj prostor. – Dolazite iz provincije – rekao je.

– Moja prava koja imam kao građanin Carstva nisu ništa manja. Jednaka su vašima ili bilo čijim od ovih iz Službe javne sigurnosti.

– Bez sumnje, bez sumnje. Radi se o tome da kao provincijalac ne razumijete realnost života na Trantoru. Ne postoje saslušanja pred carem.

– Pa kome se drugom mogu obratiti u vezi s tom Službom? Postoji li neka druga procedura?

– Nikakva. Praktički ne postoji mogućnost nikakvog priziva. S pravne strane gledano, možete se žaliti caru, no to neće rezultirati nikakvim saslušanjem. Znaite, današnji car nije car iz vremena dinastije Entun. Bojim se da je Trantor u rukama aristokratskih obitelji čiji članovi i tvore Službu javne sigurnosti. Psihohistorika je dobro predvidjela takav razvoj događaja.

– Zaista? – upita Gaal. – U tom slučaju, ako dr. Seldon može predvidjeti povijest Trantora pet stotina godina u budućnost...

– On je može predvidjeti i za budućih tisuću i petsto godina.

– Neka bude i petnaest tisuća. Zašto nije jučer mogao predvidjeti današnje događaje i upozoriti me? Ne, oprostite – Gaal je sjeo i oslonio glavu na znojne dlanove. – Posve razumijem da je psihohistorika statistička znanost i ne može ni s kakvom točnošću predvidjeti budućnost pojedinca. Razumjet ćete da sam uzrujan.

– Ali niste u pravu. Doktor Seldon je bio mišljenja da će vas jutros uhititi.

– Molim?!

– To je žalosno, ali istina je. Ta Služba se sve više i više ponaša neprijateljski prema ljudima koji za njega rade. Počeli su sve više ometati članove njegove skupine. Dijagrami ukazuju na to da je za nas možda i bolje da sve to sada dosegne vrhunac. Sama Služba se baš i nije pretrgla od brzine, pa vas je dr. Seldon jučer posjetio samo zato da ih podbode. To je bio jedini razlog.

Gaal je ostao bez daha: – Ja zamjeram...

– Molim vas. To je bilo nužno. Nije on vas odabrao ni zbog kakvog osobnog razloga. Morate shvatiti da planovi doktora Seldona, koji se osamnaest godina baziraju na višoj matematici, uključuju sve eventualne događaje i to sa značajnim stupnjem vjerojatnosti. Ovo je jedan od takvih događaja. I ja sam poslan ovamo s jednim ciljem, a to je da vas uvjerim kako se ne trebate bojati. Sve će to dobro završiti... gotovo sigurno dobro za projekt, a s razumnom vjerojatnošću i za vas.

– Koliko, izraženo u brojkama? – želio je znati Gaal.

– Za projekt i više od 99 %.

– A za mene?

– Rečeno mi je da je ta vjerojatnost 77,2 %.

– Onda su mi izgledi veći od jedan naprama pet da me osude na kaznu zatvora ili na smrt.

– Za ovu drugu mogućnost izgledi su ispod 5 %.

– Stvarno. Kad se radi o jednom čovjeku, ovakve računice ne znače ništa. Pošaljite mi dr. Seldona.

– Nažalost ne mogu. Doktor Seldon je također uhićen.

Gaal je ustajao, no prije negoli je stigao i pisnuti, vrata su se s treskom otvorila. Ušao je stražar, prišao stolu, podigao kazetofon, razgledao ga sa svih strana i onda ga spustio u svoj džep.

– Ta će mi sprava trebati – tiho reče Avakim.

– Dat ćemo vam, odvjetniče, jednoga koji ne stvara statičko polje.

– U tom slučaju moj je razgovor ovdje završen.

Gaal ga je gledao kako odlazi, a onda je ostao sam.